

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՄԵՆ 10
ՄԻՋԱԿ ՏԱՌԵՐԻ ՎՃԱՐՆ 1
ԿՈՊԵԿ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆԱԿԱՆՈՒՄ
ԵՆ ՀԱՅԵՐԵՆ ԵՆ ՕՏԱՐ ԼԵՅՈՒՆԵՐՈՒՄ

ՀԱՐԱՏԱՐԱՎՈՒՄ Է ՀԱՐԱԹԸ
ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՄ
ՁՈՐԵԿ ԵՆ ԲԵՆ Է ՀԱՐԱԹ ՕՐԵՐԸ
ՏԱՐԵՎԱՆ ԳԻՆՆ Է 8 ՈՒ
ՕՏԱՐԱՎՈՒՄ ԳԻՆՈՒՄ ԵՆ ՈՒՎԱԿԱՆ
ԵՆ ՔԵԼ ԴԱՅԵՐԻ, ՄԵԼԱ ԱՐՄԵՆԻՆ
P. Theatres

ՄԵՂՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ԹԻՖԼԻՑ 7-ԻՆ ԱՊՐԻԼ

Վերջին ժամանակ Տաճկաստանի մէջ զարթոյն շարժողութիւնն յօգուտ լուսաւորութեան տարածման Տաճկաստանի մէջ կարծես, մի եռանդ ծնեցրեց Ռուսաստանի մէջ օգնելու այդ շարժողութեան: Բայց այդ եռանդի արտայայտութիւնը շատ նուազ եղաւ, նայելով այն արդեանքին, որ նա տուաւ: Արարատեան, Արեւելեան — զարթոյնարար, Եփեսոսեան — շարժողութեան և այլ ընկերութիւնք, որոնց նպատակն ու զիտաւորութիւնը մէկ է, այն է, լոյս և գիտութիւն տարածել Տաճկաստանում և սորա բնակչաց մի լաւ ազգայն պատրաստել լուսաւորութեանը, ինչ օգնութիւնն զտան իրոյր Ռուսաստանից: Երբեք միայն, որ մինչև անգամ իշխելն ամօթ է: 4 կամ 5 հազար սուլթան, որ Ներսիս սեան զարթոյն կամ ճիւղարանի և ևս մանկայ ծախքն է մի քանի հարիւր մանկանց կրթութեան համար, ինչ նշանակութիւն կարող է ունենալ

Տաճկաստանի հարիւր հազարներով ուսուցանարար և խնդ մանկանց լուսաւորութեան համար: Այստեղ ոչ թէ հազարներ, այլ հարիւր հազարներ և միլիոններ հարիւր են: Մի ընկած և ազատ ամբողջ ազգի լուսաւորութեամբ կենդանութիւն տան ու ոտի կանգնեցնելը կոչելիքով չէ կարելի: Անհոն եռանդ և անհոն էլ միջոց է հարկաւոր: Մենք մինչև անգամ իշխելն ամօթ ենք համարում, որ Ռուսաստանը եռանդ են ցոյց տուել և զոհարարութիւն տրել Տաճկաստանի լուսաւորութեան համար առաջ բերելով այն իշխանքներն, որ նորա տուել են, միջոց և նոցա մէջ կան այնպիսիք, որոնք ազգայն ունենալով վայելել ձգտում են և կարող էին հարիւր հազարներ տալ: Այսպիսի մեծ հարցի մէջ, որպիսի է Տաճկաստանի լուսաւորութեան և վերակենդանութեան հարցը, յիշելու անգամ արժանի չէ մի թատրոնական տոմարի և կամ մի խորտակի զին զոհելը: Եթէ յիշուի ազգային զգացմունք կայ Ռուսաստանի մէջ, նոքա պէտք է այդ ցոյց տան

մեծամեծ զոհողութիւններով: Մեղ հասկանալի է այսպիսի դէպքում իրեւ զգացմուն հետեանք, երբ հարիւր մէկը եթէ ոչ կէսն իւր կաւորութեան, դէթ մի նշանաւոր մասը զոհէ: Վասն զի եթէ նա իւր կարողութիւնը դիզել է իւր սեփական համար, ահա այդ սեփական արդէն հասած է ազգի համար, որ կարող է արտաքայ կարգի ծախուց իւր վիճակը բարելաւելու համար: Եթէ հարուստ անհատը չէ խնայում իւր հարստութեան նշանաւոր մասն էլ իւր տկարութիւնը բուժելու համար, այդ չէ որ իւր անձը սիրելու զգացմունքից է, միթէ նա պէտք է խնայէ իւր հարստութիւնը ամբողջ ազգի տկարութիւնը բուժելու համար, եթէ կայ նորա մէջ սէր դէպի ազգին, որ անհամեմատ բարձր է ամեն անհատից: Քանի որ մեր հարուստների մէջ այսպիսի մեծ ձեռք չէ յայտնվել ազգասիրութիւնը, մենք խօսքով արտայայտած եռանդին զին տալ չենք կարող: Թող օրինակ լինեն վերականգնող ազգերն, որոնց հարուստներն ու կարողներն ոչ միայն իրանց կայքն, այլ

և կեանքը զոհեցին ու իրանց ազգը վերականգնեցին, իրանց անուններն էլ անմահացրին: Ազգասէր տիպոսն աշխարհիս ամենից փառաւոր և պատուելի անունն է, որին շատ քիչեր են արժանացել պատմութեան մէջ: Ով ամեն բան կողմէ և ազգը իր զրկէ, նա է այդ անուան արժանին: Գիտեմ այս սողերը կարգացողներից շատերը պէտք է ասեն ըստ սովորութեան, որ հայերն ամեն տեղ, ուր բնակուած են, ունեն իրանց ազգասիրեն ու խնդները, որոնք կարող են օգնութիւն, ուստի և հարկաւոր է նաև իրանց մերձաւորներին հոգալ: Իրաւ է այդ, մենք չենք ուզում, որ զոքա անխնամ մնան, բայց իշխու է և՛ այն, որ իւրաքանչիւր տունի և կենդանի իւր հայրենիքն ունի, որոյ հողի վերայ և օդի մէջ նա անուամբ և զարգանում: Երբեք էլ չայտնվել իւր կատարելութեամբ կարող է զարգանալ միայն իւր հայրենիքում: Օտար երկրներում և կլիմայում հայութիւնը միայն պահպանողական զիրք կարող է ունենալ, ջանալ պահպանելու իւր ազգային առանձնայատու

կութիւնը, մինչդեռ Հայաստանի մէջ նա պիտի զարգանայ և զօրանայ և կատարելագործէ իւր առանձնայատուութիւնը ինքնօրինաբար: Եթէ Ռուսաստանը համակրում են այս զարգացման, պէտք է անեն իրանց զոհարարութիւնը հարցի նշանաւորութեան համեմատ, ապա թէ ոչ այն անշուն զոհողութիւնը կամանեն կկեղեցու զրան նստած ազգասիրեն տուած օգործութեան, որ մի ծէս է զարձած:

Ներկայի պահանջում է այնպէս, որ մեր հարուստները կամ զոհեն, ինչպէս իրանց զրուգեան կվայելէ և կամ լուռ ումնեղ անզգայ մնան և ոչ թէ ազգասէր, այլ անձնասէր, և սամոյ, փառասէր և ունայնասէր անունն իրանց մասն և բաժին ընտրեն:

ԱՐԱՐԱՏ ԱՄՍԱԳԻՐ ԵՆ ԹՈՒՐԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԵՐ

Թուրքիոյ անցաւոր և պահպանող Հայ, զիպուածով վերադարձնող Արարատ ամառը իւր մէջ ձեռք անցաւ: Թուրքիոյ չի կարած սեղանի մը վրայ թողուած էր: Միայնութիւն, սպասել զիս պարտաւորեցին թղթատել այդ տեսարանը և Արարատին Տեղում յօդուածը բնական հետաքրքրութիւն բերելով կարգացի. ստորագրութիւնն էր Լ. Լ. տաւերը:

Տաճկաստանի Հայ գտուի և այդ յօդուածն ուղարկութեամբ չի կարողալ, ան կարելի էր. վասն զի նոցա համար էր զրուած և զրուող յայտնի Տաճկաստանի պէտք էր լինի. վասն զի լեզուն բոլորը լորովն Թուրքիոյ Հայոց լեզուն էր: Եւ ևս ուրախ էի, որ հայրենակից մը կը գտնէի այդ երկու լեզուններու տակ և շատ մը խառնափնդոր գաղափարներու խառնուրդ գործին Սոցիալական ուղիւն մէջ:

Խմ Արարատի հայրենակիցս Հայ ազգը երկուքի կը բաժնէ. Թուրքիոյ Հայ և ուրիշ բոլոր աշխարհի Հայ և սաստիկ բարկացած է Թուրքիոյ Հայուն դէմ: Նախ՝ որ երբ թշնամին մօտեցաւ և Օսմանցի կառավարութիւնը զինուոր ուղեց ի քրիստոնէից, Հայք յանձն չտան զինուոր տալ և չի հնազանդեցան. — երկրորդ՝ բարկութիւնն է իրեն նոյն Թուրքիոյ Հայոց դէմ, որ առանց զինուոր և զինուորութիւն ունենալու ինքնուրուշու

թիւն ուղիւ յանդիմանաւ — Երրորդ՝ բարկութիւնն է իրեն, որ Թուրքիոյ Հայք զօրաւոր չեն՝ այլ վատ և զանազան — Երրորդ բարկութիւնն է, որ եթէ Թուրքիոյ Հայք թշնամ են՝ պատճառն իրենք են: — Ինչպէս որ բարկութիւնն է, որ օտարին վրայ յոյս դրած են՝ երբ պէտք էր բոլորովն իրենց անձանց վրայ յոյս դնել:

Խմ հայրենակիցս, որ Ազգային Տեսութիւն կը գրէ, ևս այնպէս կարծեմ, որ ինչ չափ հանձնարել ալ լինի, շատ երկտեսարար է և ազգային դէպքերու տրդէտ, գոնէ այն մասին, որոյ վրայ կը գրէ, և զարմանք չէ, վասն զի ինչ պէտք էր հարցնել և տեղեկանալ այն անցաւորն, որով մէջ ինք չի կար, այլ երեւակայութեան զօրութեան բոցով ու գիտելալ՝ գրելն ծալն եկածը զրեք անցեր է. ուստի ևս այն ժամանակաց ներկայ կրնամ զինքն ապահովեցնել, որ ատեն մը եղաւ: Պօղիս, ուր Հայերն ուղեցին զինուոր տալ, բայց այդ իրեն պաշտելի կառավարութիւնը յանձն չառաւ և տեսէր, թէ ինչ կրկնուի:

Հազար ու շաւիւր յիտան վեց թուականին, պէտք է գիտնայ մեր Արարատայ հայրենակիցը, որ փարկը ըստած քաղաքը վիճաբանող մը կար՝ ինչպէս անցաւ տարի էլ Պիտիւն այնպիսի բան մը ժողովեցաւ. այն ատենն էլ Արեւելեան պատերազմի հետեանքն էր այդ ժողովը և այդ պատերազմը շատ զրգարող եղաւ քրիստոնէից համար. վասն զի քրիստոնէայք միայն խոստումնք չաւնեցան. երբ այս անգամ գտնէ Պօղիսը շատ շահաւոր եղան առանց զինուոր մը և զօրապետ մը ունենալու: Այդ վիճա

ժողովի մէջ Եւրոպայի վեց տէրութիւնք Թուրքիոյ խոստացան օգնութիւն և խմբողութիւն, նա էլ խոստացաւ, որ քրիստոնէայք հաւատար լինին Մահմետականաց ամեն կիսով և Սուլթան Ապտուլ Մեճիտի ան հիմու ինքնակալին հայրը հրովարտակ մը հանեց, ուր շատ մը բաներու հետ կըսէր նաև թէ՛ Պօղիսեան քրիստոնէայք մահմետականաց հաւատար մէկ հայրենակց զաւակ է կը ճանչնան, զինուորական ծառայուած թիւն անխափ պէտք է կատարուի և զինուորականութիւն ունենալու եղան է հարկը ջնջելու: Այդ հրովարտակին հատկի հիւսնայն անուն տրուեցաւ և Տաճկաստանի քրիստոնէայք էլ սորու պէս ուրախացան. վասն զի մարդ ինչ չափ ալ վատ լինի և զանազան և զինուորական չախովի. զարձակ ազատութիւն և հաւատարմութիւն կը սիրէ: Այս հրովարտակի հրատարակութիւնէ քիչ վեր, որպէս զի կատարելութիւնը կատարուեալ լինէր, յանկարծ օր մը Եռնաց, Հայոց, Կաթողիկոս պատրիարքարանները և Հրէից խախտագուցը Բ. Գուգն հրաւիրեցան, որ արքայական հրաման էր զինուորացորդութիւն:

Հայոց Յակոբոս պատրիարքը ընդհանուր ազգային ժողովի մը հաւանութեամբ պատասխանեց թէ՛ «Հայոց ազգը սիրով յանձն կաւորու զինուորականութիւնը: Ինչ ըսաւ Օսմանեան կառավարութիւնը, խուլ եղաւ՝ չի լսեց այս պատասխանը, մտապաւ իւր Սուլթանին հրովարտակը, պէտք է պետելիէ հարկը օրրանի տողմէ և օթմանաւոր տարեկան ծերերէ առաւ և երբ քան և աւելի տարիներ անցաւ և թշնամին եկաւ

կոստանդնուպոլսոյ դուռն սկսաւ բազմել, այն ատեն միտքը եկաւ թէ քրիստոնէայք էլ կրնային մահմետականութեան մարտիքս լինել և հրաւիրեց ասպարէզ: Այսպիսի վիճակի մը մէջ շատ մը ըրին Հայոց ազգին գլխաւորը և կեղեցակամը, երբ մերժեցին զինուորական հրաւիրը. կատարած կառավարութիւնէ՝ կատարած իրաւունք ունէին:

Մեր Արարատի հիւրանակին երկրորդ բարկութեան նիւթն է. որ առանց զինուոր և զինուորականութիւն ունենալու եղան ինքնուրուշութիւն ուղիւ յանդիմանաւ Թուրքիոյ Հայք:

Հայ ազգը քրիստոնէութեան խառնուրդս Արարատի մէջ, որ եթէ թողուր իւր կրօնը՝ ինչպէս իւր եղբայրներուն մէկ մասը թողած մահմետականութեան ծովուն մէջ խնդրուած են, ոչ հալածանք կը քաշէր և ոչ չարարանք, Հայ ազգը ինչ բանի համար չ'ընթար չի խնդրէր քրիստոնէայ տէրութեանց վճիռներուն վաշտնը, իւր խնդրած ինքնուրուշութիւնը Թուրք մը կրնայ բամբակել, օտարազգի մը կրնայ ծաղրել, բայց Հայ մը՝ իշխանածայ արքայապետներուն հովանոյն տակ այդ խնդրեց արժամարհել, իշխանայ ասպարանէ կած ամսագիր թերթերն մէջ զայն պախարակել. այս միայն կը պակսէր Հայուն թշնամութեան: Եւ ինչ հիման վրայ հաստատութիւն չունեցող ազգը արժանի չէ ինքնուրուշութեան, Պիտիւնը իւր զօրավարները, Պիտիւնը իշխանը քան զամենքն և քան զՊիտիւնը զօրավարն աւելի փառաւորեց, ոչ իւր զինուորական քաջութեանց համար, որ սուր անգամ միտք բերելու ժամանակ չունէր, այլ իւր բազմապիսի քաջութեան համար: Գաղափարներ ժողովուրդը միշտ վարձատրել են և փառաւորել քաղաքական քաջութիւնը, որ բարբարոս մարդկանց աչքին արժէք երբեք չէ ունեցել: Թէ որ Հայ ազգն արժանի ճանչնէ և կարողութիւն ունենայ վարձատր

չունէին, բայց՝ երբ Աստուած ուզեց և որոյ ձեռքն մէջն է իշխանաց սիրտը՝ մեծ թագաւորի մը թեւադրեց շարժիլ, ոչ միայն ինքնուրուշութիւն, այլ ինքնուրուշութեան և ունեցողն Հայոց խնդրանքն ինչ էր. կեանք իրենց ազգին համար, ազատութիւն ոչ ի լոյ ծառայութեան Օսմանեան տէրութեան, այլ ազատութիւն ի հարստահարութեանց և առաջակութեանց, ապահովութիւն կենաց, պատուի և ստացուածոց և այս յանցանք համարել Հայաստանեայց մեծ հայրապետին հրատարակել տուած ամսագիրին մէջ: Համարել որ չի կրնար Հայու սիրտ ունեցող մը հաւատալ թէ այդ թերթերը ընդ խոր հովանաւորութեամբ և պատասխանատուութեամբ կը հրատարակուին:

Անցնեմք այդ Ազգային Տեսութեան հեղինակին երրորդ բարկութեան, որ կը գտնէ Հայք անգոր և զանազան Թուրքիոյ մէջ: Համարել որ չի կրնար Հայու սիրտ ունեցող մը հաւատալ թէ այդ թերթերը ընդ խոր հովանաւորութեամբ և պատասխանատուութեամբ կը հրատարակուին:

Պէտք է գիտնայ այդ մեծասիրտ անձն, թէ քաջութիւնը քանի մը տեսակ ունի, միայն զինուորական վրայ չէ քաջութիւնը. Գիտնալով կայրը, երբ վարձատրեց միլիոններով և տիտղոսներով իւր զօրավարները, Պիտիւնը իշխանը քան զամենքն և քան զՊիտիւնը զօրավարն աւելի փառաւորեց, ոչ իւր զինուորական քաջութեանց համար, որ սուր անգամ միտք բերելու ժամանակ չունէր, այլ իւր բազմապիսի քաջութեան համար: Գաղափարներ ժողովուրդը միշտ վարձատրել են և փառաւորել քաղաքական քաջութիւնը, որ բարբարոս մարդկանց աչքին արժէք երբեք չէ ունեցել: Թէ որ Հայ ազգն արժանի ճանչնէ և կարողութիւն ունենայ վարձատր

դեռ մինչև ցայսօր ոչ մի իշխանութեան վանքի ել և մտնող համար հաշիւ չէ տուել: Դառնանք բուն խնդրին:

Այսօր մարտի 23-ին գերապատիւ Գրիգորիս վարդապետ Աղուանեանցը, որ կանչուած էր Եջմիածին, արժանաւոր ընդունելութիւն վայելած վերահաս հօրից, վերադարձաւ Աղբաւանդապետ: Նորին Օծութիւնը իւր քաղաք բարհաճութեամբ նուիրել էր հայր Աղուանեանցին վարդապետական խաչ կրելու իրաւունք և զանազան գրաւոր հրահանգներ Ղարսի վիճակի և Հոռոմոսի վանքի վերաբերութեամբ: Մինչև ցայսօր Ստեփան վարդապետը ոչ մի միջամտութիւն չէր ցուցնում ներքին շահաւոր իրան, բայց այսուհետեւ ինքն էլ պիտի մտնէ հնազանդութեան լծի տակ: Այս, Եջմիածինէլ գալով այն ճիշդ մարտիկ եղբայրացիներ, որ Ստեփան վարդապետը ոչինչ չէ կարող անել, այդ պատճառով Անուշ մայր եկեղեցու վերանորոգութիւնն էլ զբաւառ կրկնուի յանձնելէ հայր Աղուանեանցին, որ Աղբաւանդապետի բանկմանց աշխարհականները կողմէ մի հողաբարձութիւն և մտածէ յեղեղա ձեռնարկութեան մասին: Այս ժամ մնում է հայր Աղուանեանցին զործունեայ և հասկացող անդամներին կապմով այդ հողաբարձութիւնը և հետադարձութեամբ սկսել այդ ամենի սրտին և հոգուն մտախնայողան ձեռնարկութիւնը:

Ա. Տէր Մեղիւնդեանց:

ՆԵՐՔԻՆ

ԹԻՖԼԻՑԻ ԽԱՆԱՍՈՒՆԵՐԻ ՆԻՍՏԸ:
մարտի 26-ին 1879:

Այս նիստը կայացաւ նոր քաղաքացիական Ա. Մարտինեանցի դեռ ևս չը հաստատուելու պատճառով *) վարչութեան անդամ պ. Գոյուխանեանցի նախագահութեամբ: Ներկայ գտնուող իրաւասուններ թիւը 38 էր:

Քննուած գործերից նշանաւորները հետեւեալներն էին.

1) Ինչպէս հաղորդել էինք Մեղուրի № 23 մէջ, իրաւասուններ մարտի 19 նիստում վճռելէն քաղաքի սպանդանոցի մէջ տաւար մորթելու համար սահմանած հարկ հաւաքելու կապալ, արհեստագործների դուրս պ. կապանաձէի խոստացած հաւատարմութիւն չը ներկայացնելու պատճառով, թողնել Գրիգորիսին և Գաւրիշովի վերայ, որոնք յունիստի 29-ին աճրախօսութեան ժամանակ առաջարկելէն բարձրագոյն գինը: Բայց կապանաձէի խնդրէր ներկայ նիստում վերաքննել ժողովի վերոյ յիշեալ վճիռը: Կապանաձէն ներկայացնելով մի հաւատարմութեան արհեստագործների ներկայացուցիչների կողմից, 60-ից աւել ստորագրութեամբ, խնդրում էր կայացած վճիռը ոչնչացնել և նորա վերայ հաստատել կապալ. որովհետեւ միայն այդ թղթի չը ներկայացնելու պատճառով էր, որ ժողովը վճռեց առնել զորանից կապալը: Հաւատարմութեան արհեստագործները 28-ին:

*) Պ. Մարտինեանցը արդէն հաստատուելու կառավարութեան կողմից քաղաքացիական մարտի 28-ին:

տարմաթղթով ստորագրողները յանձնում են պ. կապանաձէին վեր առնել այդ կապալը, մնալով մէջ չը մասնակցելով, իսկ ստացած օգուտը պահանջելով տալ հաւատարմութեան արհեստագործների ուսումնարանին և չքաւոր արհեստագործներին: Այս թուղթը շատ վիճարկութիւնների պատճառ դառաւ. առաջարկուեց վճռելու երեք կարծիք. ա. թէ հաւատարմութեան կապալը Գրիգորիսին և Գաւրիշովի վերայ թէ չէ. բ. տալ այդ կապալը կապանաձէին հաւատարմութեան գործութեամբ. ժողովը բացասական պատասխան տուեց նրան և վերականգնելու և յետոյ առաջարկուեց վճռելու պ. Կապանաձէին կարծիքը, այն է թէ վերադարձնել այս գործը քաղաքային վարչութեան, որ նա քննէ հաւատարմութեանը և թէ կանոնաւոր համարէ այդ թուղթը, հաստատել կապալը կապանաձէի վերայ, իսկ եթէ չէ, այն ժամանակը վարչութիւնը թողնէ կապալը Գրիգորիսին և Գաւրիշովի վերայ: Նստել վերինստով 21 ձայների առաւելութեամբ ընդգէմ 17 ձայների ընդունուեց այս կարծիքը:

2) Քաղաքային ապահովների հաւաքելու գործը: Անցեալ տարի իրաւասունների ժողովի վճռով ապահով է մի մասնաւոր հարկահանին, այն է պ. Զարեանցին, քաղաքային դեռ նահապետների հին ապահովների (մինչև 1875 թուի կէսը) ժողովելու իրաւունքը, այն պայմանով, որ նա տասնայ հաւաքած գումարից 10%: Պարտը հաւաքելէ 6—7 ամսուան մէջ, մինչև այս տարուան յունիստի 15-ը 30,000 մ. աւելի հին ապահովի և այդ պատճառով քաղաքային վարչութիւնը առաջարկում էր 1875 թուի երկրորդ կիսից մինչև 1879 թուից գոյացած ապահովների հաւաքելու այժմեան կարգով, այսինքն վարչութեան պաշտօնագրերի ձեռնարկով:

Նիստը փակելուց առաջ իրաւասուն պ. Կապանաձէնցը խնդրեց յետագայ նիստերից մէկում քննել կուր գետի վերայ Մարտինեանցի կողմից հարցը, թէ արդեօր ինչ է առնել քաղաքային վարչութիւնը այն անկանոնութիւնների առթիւ, որ կատարվում են այդ կողմ արհեստական իրարով մեծացնելու համար:

Բ Ա Պ Ո Ւ

Թղթագրութեան ՄԵՂԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԻՍՏԸ:

Մենք Բաղուցիներս միշտ և ամեն ժամանակ ենթարկուած ենք երկու անտանելի տարբեր թաւի միջին ու շինի, կամ թէ չէ ց ե ի ի: Այս երկու անհոգիները ասես թէ բարեկամացել, ընկերացել և ձեռք ձեռի են տուել ու կապալու վերցրել մեր քաղաքը, որ անպատճառ, անշուշտ, առանց այլապիտութեան և առանց մի րոպէ կորցնելու անգամ

լարած պահեն մեզ քամի-փոշիով, որ անբաժան են միմեանցից և թէ ցեխով: Պիտի ճշմարտը խոստովանել, որ այս երեք տարրերից մինը միւսին յաջորդում է մտերմաբար, զրկելով, համարելով և իր ժամանակաւոր հրաժեշտը տալով:

Քամի, փոշի և ցեխ. ահա մեր քաղաքի, ահա մեր նաւթային մայրաքաղաքի զիւաւոր հարստութիւնները ոչ թէ վաճառականական կէտից, այլ բնութեան երեւոյթների տեսակէտից նայելով: Մենք շատ անգամ, «Թաւմի», զորովում ենք ցեխի մէջ շատ անգամ մեր ոտները սխալվում են, դուրս են պրծնում և ցեխաշփոթի մէջ ընկնում ու երբեմն էլ կրկնաօղջիկներս այնտեղ մնում: Շատ անգամ էլ ոտից մինչև զուլս լաւ, քո ասած քէշով նախշովում ենք կառքերի անցում: Գարձից և կամ մի ձիւ քայլերից ցայտումները: Մի հարցնող, վերահասու ընող չկայ թէ ինչու է մեր քաղաքը այսպէս կեղտոտ մնում, ցեխով լեքը մնում, անանցանելի լինում, աղամաղկի, կանայք, օրիորդներ, աշակերտներ և աշակերտուհիներ փողոցներով պատկապտ անում, ամբողջ ժամ մեր կորցնում և այդպիսով անբաւականութեան ու զանգատի արձագանք բարձրացնում: Այժմ, փառք Աստուծու, ցեխերը վերջացած են և մեր փողոցները լինեն փոշիով: Փողոցի մի կողմից միւս կողմ անցնելիս կօշիկներն արդէն թաղվում են փոշու մէջ: Ես խորհուրդ կտամ ցանկացողներին, որ փողոցներում պահեն կօշիկների (бакла) և վրձիններ շարունակ անցուզարձ անողների համար, որով կարող են աւելի ապահով պահել իրանց կեանքը, քան թէ իրկաթնուղու վերայ, Բալախանում և Սուրախանում գործ կատարելով և երբեմն էլ, դժբաղդաւ բար իրանք իրանց փորձանքի մէջ զգնելով ջարդվելով, այրվելով:

Մեծ պատից սկսած մինչև այսօր անընդհատ քամի է փչում: Ամեն օր փոշու ամպեր են թռչնում աջ ու ձախ, յետ ու առաջ: Ել գլուխ չմաց, ախանջ չմաց, երես չմաց, միւրեք չմաց, շոր չմաց, բոլորից դուրս եկաք: Շատ սրբելով շորերս մաշուեցան: Մի խօսքով մեր վերայ մարբութեան նշան չմաց: Իսկ մեր սրտի վերայ ... իսկ մեր թոքերի մէջ ... Սորա համար ես իմ համեստ խորհուրդը կտամ ցանկացողներին, որ շորերը դուրս մաքրելու վրձիններ պահեն փողոցներում: Գինը որքան թեթեւ նշանակվել, նոյնքան աւելի օգուտ կտացուի:

Մարտ ամսի 8-ին մի ամբողջ անգը է պատահում Բալախանայ գիւղում, ուր գտնվում են նաւթի հօրերը: Մի առաւ ընտանիք, որ բաղկացած է ընում 8 հոգուց՝ հօրից, մորից և վեց երեխաներից, մի քանի բուսիկ և ժամի մէջ զոհ է ընում մահին: Ահա ինչպէս է պատահում անցքը: Պատում են, որ հայրը կամենային է եղել կանս թեղը վառել, իսկոյն վառվում են սենեակի օդը որ լցւում է ընում զ աղօլի Սորա հարուածից սենեակի դռներն ու

պատուհանները տեղահան են լինում և դուրս ընկնում: Այս կրիտիկական միջոցին ծնողները շփոթված ու բոցից շրջապատված դէս ու դէն ընկնելով մի կերպով դուրս են գալիս սենեակից: Այդ ժամանակ նոքա սրտակոտոր ձայներ են լսում սենեակից, որի մէջ այրվում են և զոհ գնում անգութ և անկող հիւրին իրանց մանուկները, իրանց սրտի և հոգու հատորներն ու ապագայ յոյսերը: Նոքա չեն դիմանում այս ձայններին, նոքա նորից փորձ են փորձում մտնել սենեակը, ճեղքել բաց ու մանուկներին աղաւթել: Նոքա մտնում են, ի հարկէ ծնողական սիրուցը թեղադրված, բայց ինչպէս են դուրս գալիս ... վայ է հալին ... ամեն բան գրեթէ վերջացած: Մարտի 9-ին չորս դադալ էին տանում դէպի հասարակաց գերեզմանատուն, երկուսն էլ նոյն ամսի 10-ին: Ո՞վքեր էին արդեօր: — Գոքա նոյն ընտանիքի անդամներն էին, որ մի քանի բուսիկ և ժամի մէջ զոհ գնանքին բաղդի սեւաւ ճակատազրկ անմեղ տեղը: Մանուկներից ամեն նամեճը, ասում են, մօտ 10 տարեկան է, իսկ ամենափոքրը՝ երկու թէ երեք ամսական, որոնցից երկուսը դեռ կենդանի են:

Ահա գալի մասին թէ ինչ են պատմում: Այն սենեակի մէջ, ուր ընկնելու է եղել առաւ ընտանիքը, նաւթի հօր է եղել, որ յետոյ ու չենջանալով, նորա երեսը տախտակով ծածկում են ու պնդացնում: Սորանից հետեւնում են, որ գաղթ այն հօրից է լքուել սենեակը: Այս առաջին անգամը չէ, այդպիսի զոհեր այնտեղ և Սուրախանայ, ուր կրակ է դուրս գալիս, երբեմն երբեմն պատահել են և կը պատահեն, քանի որ աչքի առաջ կունենան կամ ազահութիւնը և կամ թէ անզուշտութիւնը:

Բաղուցի:

ԲԱՂԱՍԿԱՆ

ՏԻՖԼԻՍԻՆ
(Թղթագրութեան ՄԵՂԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԻՍՏԸ):

Գերմանական թերթերում շարունակ է գաղղ. Temps լրագրից հանած հետեւեալ տեղեկութիւնը.

Հաստատուեց կամ Հռովմի կուսակցիները թիւը մօտ 40,000 է, իսկ դոցա հակառակորդներին մօտ 14,000, որոնք աւելի կրթուած և անկախ դասակարգին են պատկանում: Այդ երկու խմբերը միասին բոլորովին աննշան են, համեմատելով Գրիգորեան հայերի հետ, որոնց կարելի է միլիոններով համարել, ուստի և Գաղղիայի պաշտօնը չէ քաթոլիկներին այն էլ Հաստատուեց կողմը բռնելու: Պոլսոյ դեսպանատունը այս հարցում ընթանում է կայսերութեան քաղաքականութեան շաղկապով: Նրա փութեւնը կախկոյտը, Հաստատուեց զուրկ, պատահմամբ մի նամակի տրուցաւ, որը փոքր Ասիայի Հաստատուեց կախկոյտը Լոնդոն ուղղվելը Հաստատուեց, իբրեւ իր մեծաւորին և որի մէջ նա Հաստատուեց շնորհաւորում էր իր գործի յաջողութեան համար զնորհիւ գաղղիական դեսպանատան աղբեցութեանը,

բողոք բարձրացրեց Բարձրագոյն Գլխի առաջ և պահանջեց, որ նա մակագիր իրեն խոստարկու դատի կանչուի: Չորս օր յետոյ ֆիւրէլանը յետ կացաւ իւր դատից, Պոլսից անդադարեալ և Հռոմ գալով յայտնեց պապին իւր հնազանդութիւնը:

Այս անանունները դէպքի հետ, որ ֆիւրէլանի կուսակցիների վերայ անախորժ տպաւորութիւն զործեց, հանդիպեցաւ և այն հանգամանքը, որ երբ Բարձր. Գոռը Հաստատուեց ներքին անտես արաւ, մեծ կարգոս խէյրէղին փաշան իր հրաժարականը տուաւ, որովհետեւ ինչպէս ասում էին, ինքը պ. Ֆուրիէին և Աստարիական դեսպան Կոմս Զիւլիին խոստացել էր նոյն կողմը բռնելու: Պոլսում այս եղեւթեանցը մեծ նշանակութիւն չեն տալի և մենք կարծում ենք, որ այդ մասին Գաղղիայի յոյսն էլ տարբեր կարծիք իշխել անկարող է: Իրաւ շատ տարօրինակ բան կընենք եթէ մեր (Ֆրանսիայի) քաղաքականութիւնն արեւելքում անգրաբանական պահանջումները քաջանք լինէր, մինչ մենք մեր երկրում դոցա դէմ կռվում ենք և Հաստատուեց ձեռքով փոքր Ասիայում քաթոլիկ պրօպագանդան պաշտպանել, որը մեզ համար անօգուտ և Հայոց հայեցակէտից էլ անյոյս է: Մեր կարծիքով Գաղղ. դեսպանատունը այժմ առիթ ունի ապացուցանելու, որ եթէ գիտէ գնահատել այն պարտաւորութիւնները, որոնք պատմական աւանդութիւններից ծագել են Գաղղիայի համար, բնաւ չեն ցանկալ իւր պաշտպանութիւնը նուիրելու այնպիսի ձեռնարկութեանցը, որոնք մեր արեւելեան քաղաքականութեան նպատակներից հետի են:

Նոյն մտքով դատաւիտում է և վիէնայի մի լրագիր Աստարիական դեսպանի վարմունքը:

Հեռագիրը հաղորդում է, որ Հաստատուեց ձեռնադրուել իբրեւ հոգեւոր և մարմնաւոր գլուխ քաթոլիկ հայերի:

Սուլթանը չէ ընդունել խէյրէղին հրաժարականը, ուստի և տեղի տուել նորա պահանջմանը Հաստատուեց մասին, որովհետեւ խէյրէղին փաշայի հրաժարելուն պէս մեծ եւ պարթոյի պաշտօնը պիտի Օսման փաշան ստանար, որից Սուլթանը վախենում է, նորա ունեցած չափազանց մեծ աղբեցութեան պատճառով թէ պալատում և թէ բանական:

Ա.

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մեղ գրում են Աղբաւանդապետից: Ըստ հրամանագրութեան Սրբոյ Սիւնոյի Աղբաւանդապետի ուսումնարանապետական կրպակների պայմանագրերը անվաւեր է համարվում և այդ պատճառով չուտով առնուրդ պէտք է լինի:

Նոյն տեղից հաղորդում են, որ քաղաքի առուտուրը վերին աստիճանի ընկած է: Պարտաւ պահառականներն իրար գլխի հաւաքած բամբակով, դատարկ բաների վրայ վիճելով են օրեր անցկացնում:

